

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน
พื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโบ อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
The Black Lahu cultural inheritance process children and Youth
in Ban Ja Bo community based tourism area Pang Mapha district,
Mae Hong Son Province

ทัปทิม เป็งมอล
Taptim Pengmol

บทคัดย่อ

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน พื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโบ อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจองค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมแคนน้ำเต้าของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ และสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำจากปราชญ์ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านจำโบ ใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 20 คน

ผลการวิจัย พบว่า ชาวลาหู่ดำมีความเชื่อว่าลูกน้ำเต้านั้นเป็นต้นกำเนิดของชาว ลาหู่ จึงส่งเสียงหรือสัญญาณผ่านลูกน้ำเต้าให้เทพพระเจ้าได้รับฟังในพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เทพเจ้าประทานพรให้สังคมชาวลาหู่ดำเนินวิถีชีวิตอย่างสงบสุข แคนหน่อจี้เหละ เป็นเครื่องดนตรีเครื่องเป่าประเภทลิ้นอิสระในตระกูลแคนมีขนาดเล็กที่สุดเมื่อเทียบกับแคนที่พบในชุมชน ใช้สำหรับการบรรเลงประกอบพิธีกรรมและงานเทศกาลต่าง ๆ มีส่วนประกอบสำคัญ คือ ลูกน้ำเต้าทรงวงข้าง ไม้ไผ่ทอเสียง ไม้ไผ่ลิ้นบี๋ ชีมันหรือขันโรง วิธีการเป่าจะใช้ทั้งมือซ้ายและขวาในการเปิดปิดรูทอเสียงทั้ง 5 และเป่าลมเข้าเครื่องดนตรีจากปลายลูกน้ำเต้า ในปัจจุบันการถ่ายทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้า เป็นแบบเรียนรู้ร่วมกับการปฏิบัติจริงตามสถานการณ์ด้วยความสมัครใจ ผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน มีกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหน่อจี้เหละ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน บ้านจำโบ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1. การเตรียมความพร้อม 2. การดำเนินกิจกรรม 3. การประเมินผล 3 องค์ประกอบการสืบทอดวัฒนธรรม 4. การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา 5. การเผยแพร่สู่สังคม และผลการประเมินองค์ประกอบของกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ย 4.42 วิธีการและสื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ย 4.33 และผู้รับการถ่ายทอด มีค่าเฉลี่ย 4.10

คำสำคัญ: กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม, แคนหน่อจี้เหละ, ลาหู่ดำ, เด็กและเยาวชน พื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโบ

Abstract

The Black Lahu cultural inheritance process children and Youth in Ban Ja Bo community based tourism area is mixed methods research. This research aims to study the synthesis the knowledge and methodology of Khene cultural Black Lahu ethnic group and to create the process of inheriting the blowing Khene culture of the Black Lahu ethnic group from community sages to children and youth in the community-based tourism. The sample group used in this study was 20 people.

The study was found that the Black Lahu people have believed that gourds are the origin of the Lahu ethnic group. They send the sound or signal through gourds to the God hear on various occasions or ceremonies for God to bless the Lahu society to lead a peaceful way of life. The khene Nhor Ji Lae is musical instrument, type of wind instrument to blowing to the reeds. It is smaller than the Khene to found in the community. It used for playing rituals and festivals. The main component is an ivory-shaped gourd, bamboo sound pipe, bamboo sticks, and steep. The blowing method uses both left and right hands to open and close the 5 sound pipe holes which blow air into the from the end of the gourd. The cultural inheritance of blowing and playing Khene by learning and practical with by voluntary through cultural and custom community activities. The process of inheriting the culture of blowing khene in the children and youth group, Ban Ja Bo consists of 5 steps: 1) Preparation 2) Activities 3) Assessment according to the three elements of cultural inheritance 4) Improvement and development 5) Social dissemination. The results of the cultural inheritance process were: cultural transferer had a mean of 4.42, cultural inheritance tools had a mean of 4.33 and cultural receiver had a mean of 4.10

Keywords: cultural inheritance process, Khene Nhor Ji Lae, Black Lahu, children and youth, tourism area by Ban Ja Bo community

บทนำ

วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีบทบาทและความสำคัญเป็นต้นทุนทางสังคมที่ถูกยกระดับเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปัจจุบันชุมชนชาวลาหู่ดำ บ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชื่อเสียง (ศรชัย ไพรเนติธรรม, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2562) ประธานกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน

บ้านจำโป้ กล่าวว่า ผลจากการจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน พบว่าบทบาทการมีส่วนร่วมในการสืบทอดวัฒนธรรมลาหู่ดำ เพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนในกลุ่มเด็กและเยาวชนยังมีไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากหน้าที่ในการศึกษาเล่าเรียนและการทำงานภายนอกชุมชน ทำให้เด็กและเยาวชนมีความเสี่ยงต่อการรับวัฒนธรรมใหม่จากกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา มีผลต่อการรักษาวัฒนธรรมเดิมแท้ของตนเอง โดยเฉพาะวัฒนธรรมแคนน้ำเต้า ซึ่งมีความจำเป็นต่อการประกอบพิธีกรรมและประเพณีในวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ ในปี พ.ศ.2563 ชุมชนมีผู้สืบทอดเป็นกลุ่มผู้สูงอายุเหลือเพียง 4 คนเท่านั้น (นงกอ ไพรเพชรทิพย์, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2562) การส่งเสริมบทบาทเด็กและเยาวชนให้มีส่วนร่วมนำเสนอวัฒนธรรมต่อผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวในชุมชน เป็นหนึ่งกลวิธีที่ชุมชนได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำของชุมชนให้คงอยู่เมื่อเด็กและเยาวชนสามารถเป็นผู้นำเที่ยวและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของลาหู่ดำอย่างถูกต้องสู่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะเป็นจุดดึงดูดความสนใจและความประทับใจจากนักท่องเที่ยว

งานวิจัยเรื่องกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำในกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโป้ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการสังเคราะห์องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมและสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำสำหรับนำไปใช้เพิ่มศักยภาพบุคลากรเด็กและเยาวชนในการเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่นักท่องเที่ยว เสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ
2. เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำจากปราชญ์ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การตรวจเอกสาร

งานวิจัยเรื่องนี้ ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการ ที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้เพื่อการดำเนินงานวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้

แนวคิดการจัดการองค์ความรู้ (SECI Model)

แนวคิดการจัดการองค์ความรู้ (SECI Model) นำไปใช้ในการจัดการองค์ความรู้วัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหน่อจี่แหละ จากเวทีถอดองค์ความรู้จากปราชญ์แคนของชุมชน ซึ่งเป็นความรู้ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏชัดเจน

ในสังคม (Explicit knowledge) และความรู้ทางวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในตัวผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม (Tacit knowledge) โดยการประยุกต์ใช้หลักการของทฤษฎีของ อลัน ฟรอสท์ (Alan Frost.2010) มีขั้นตอนกรอบของการจัดการ (KM Framework) ประกอบด้วย การระบุความต้องการ (Identification of needs) การกำหนดแหล่งความรู้ (Identification of knowledge resources) การแสวงหาและสร้างความรู้ (Acquisition, creation or elimination knowledge) การดึงความรู้มาใช้และแบ่งปัน (Retrieval, application and sharing knowledge) และการจัดเก็บความรู้ (Storage of knowledge) และโมเดลการจัดการความรู้ โมเดลเซกิ (SECI Model) ของโนนาเก กับ ทาเคอุชิ (Nonaka และ Takeuchi, 1995) คือ แผนภาพแสดงความสัมพันธ์การหลอมรวมความรู้ในองค์กรระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) กับความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ใน 4 กระบวนการ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) (Externalization) การรวบรวมความรู้ (Combination) และการผนึกฝังความรู้ (Internalization) และวนกลับมาเริ่มต้นทำซ้ำที่กระบวนการแรก ทำให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหน่อจี้แหละ คือ ที่มาและความสำคัญ กระบวนการเตรียมวัสดุ การประกอบชิ้นส่วนของแคน วิธีการเป่า การถอดโน้ตเสียงเพลง และแบ่งปันสู่การสอนเด็กและเยาวชน เพื่อรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA MODEL, วงจร PDCA และการสร้างจิตสำนึก

หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามหลักชิปปา (CIPPA) โดยรองศาสตราจารย์ ดร.ทิตินา แคมมณี (2542: 23) ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้พัฒนาขึ้นจากแนวคิดหลัก 5 แนวคิด โดยพื้นฐานของแนวคิดหลักทั้ง 5 ข้างต้น คือ ทฤษฎีสำคัญ 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ (Human Development) ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ต่างๆ ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหน่อจี้แหละ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 7 ขั้น แต่ละขั้นประกอบไปด้วยหลักการและวิธีสอนหรือเทคนิคการสอน ดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 ผู้สอนสำรวจความรู้เดิม ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ใหม่ ขั้นที่ 2 ผู้เรียนแสวงหาข้อมูล ขั้นที่ 3 ผู้เรียนศึกษาข้อมูล สร้างความรู้ด้วยตนเอง ขั้นที่ 4 ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความรู้ ขั้นที่ 5 ผู้เรียนสรุปและจัดระเบียบความรู้ ขั้นที่ 6 ผู้เรียนแสดงความรู้ ผลงาน ขั้นที่ 7 ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ร่วมกับการสร้างจิตสำนึก ตามแนวคิดรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ โดยมีแนวคิดของแคทโวล บลูมและมาเซีย ที่เป็นพื้นฐานการสร้างแผนการดำเนินงานของกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหน่อจี้แหละ ตามลำดับขั้นตอนวงจรสู่ความสำเร็จ PDCA P : Plan = วางแผน D : Do = ปฏิบัติตามแผน C : Check = ตรวจสอบ A : Act = ดำเนินการให้เหมาะสม เพื่อทดลองกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรม พัฒนาเป็นแนวทางของกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม แคนน้ำเต้าหน่อจี้แหละที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม

ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน. (2556) กล่าวว่า การสืบทอดทางวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จ ไม่ใช่เพียงแค่เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเท่านั้น สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2545: 34-35) ได้อธิบายว่าการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมว่าจะต้องมีการปฏิบัติอยู่ 3 ลักษณะ คือ การสะสม การสืบทอดต่อทางวัฒนธรรม และการปรับปรุงและเผยแพร่วัฒนธรรม กมลพร สงมี (2543) กล่าวถึงตัวแทนขั้วกลางทางสังคมว่ามีตัวแทนการขั้วกลางทางสังคมอยู่ 6 ประเภท คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ตัวแทนทางศาสนาและสื่อมวลชน ดังนั้นการสืบทอดวัฒนธรรม คือ การถ่ายโอนองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมจากบรรพชนจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อธำรงรักษาความเจริญงอกงามทางปัญญาในการสรรค์สร้างสิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองการใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตของแต่ละกลุ่มชน โดยมีวิธีการถ่ายโอนทั้งในรูปแบบทางตรง และทางอ้อม มีความยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยแวดล้อมในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยมียุทธศาสตร์สำคัญคือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ผู้รับวัฒนธรรม พื้นที่ในการเรียนรู้ วัฒนธรรม และ ผลการรับวัฒนธรรม แนวคิดนี้นำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิธีการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนในระดับครอบครัว โรงเรียน สังคม การสร้างแบบประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรม ที่ครอบคลุม 3 องค์ประกอบของกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ผู้รับวัฒนธรรม เป็นกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมในทุกระดับของชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหน่อจีแหละ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้ใช้การศึกษาวิจัยของธนพชร นุตสาระ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ดนตรีมูเซอกับวัฒนธรรมสังคมใหม่ ตำบลแม่เนาเติง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย พบว่าหน่อชื้อแหละเป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่า มีลิ้นอิสระ อยู่ในตระกูลแคน หน่อชื้อแหละทำจากน้ำเต้าทรงวงข้าง ใช้ไม้ไผ่สำหรับทำท่อและไม้ไผ่สำหรับทำลิ้นและใช้ชิ้นโคงอุดรอบๆท่อเพื่อไม่ให้ลมภายในออกมาด้านนอก หน่อชื้อแหละมีหลายขนาดขึ้นอยู่กับขนาดของน้ำเต้า การตั้งเสียงมีทั้งหมด 7 เสียง มีเสียง E A B C E F C ซึ่งมีเสียง E-E และ C-C เป็นคู่ 8 เสียง หน่อชื้อแหละทั้งหมดจะขึ้นอยู่กับโคงของช่าง การเป่าหน่อชื้อแหละสามารถผลิตเสียงทำนอง เสียงประสานและเสียงโคงรณ บทเพลงที่ใช้ในเทศกาลทั้งหมดมี 13 บทเพลงในแต่ละบทเพลงจะมีทำนองสั้น ๆ แต่บรรเลงเข้าไปมาหลายรอบ

จากข้อมูลพื้นฐานของเครื่องดนตรีในงานวิจัยของธนพชร นุตสาระ (2559) มีลักษณะคล้ายกันแต่ชุมชนชาวลาหู่บ้านจำโป้ เรียกว่า “หน่อจีแหละ” ด้วยเป็นเครื่องดนตรีขนาดเล็กที่สุดในบรรดาเครื่องเป่าของกลุ่มชนนี้ และไม่มีข้อจำกัดหรือข้อห้ามในการใช้งานเหมือนกับเครื่องดนตรีสำคัญชิ้นอื่น ๆ มีความเหมาะสมกับการใช้ในการสอนเด็กและเยาวชนได้ เป็นอันดับแรก

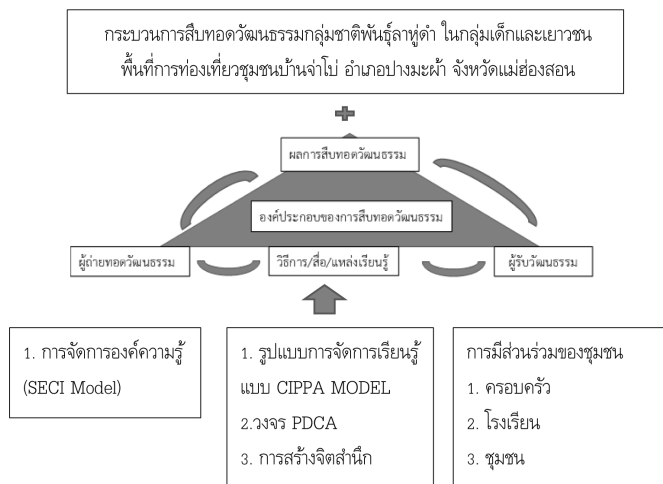
องอาจ อินทนิเวศ (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่ององค์ความรู้ จิตสำนึกรักษ์และกระบวนการสืบทอดดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเชียงราย ได้สังเคราะห์องค์ความรู้ด้านดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ 17 กลุ่ม และศึกษากระบวนการสืบทอดดนตรีชาติพันธุ์สู่เยาวชนในจังหวัดเชียงราย ได้ผลการศึกษา คือ องค์ความรู้ด้านดนตรี

ของกลุ่มชาติพันธุ์ 17 กลุ่มในจังหวัดเชียงราย โดยแบ่งออกตามลักษณะและการจัดการดนตรี คือ ดนตรีไตเขิน ดนตรีไตลื้อ ดนตรีไตยวน ดนตรีไตยอง ดนตรีไตหย่า ดนตรีไตใหญ่ ดนตรีปี่ซู่ ดนตรีปาวเกอญอ ดนตรีม้ง ดนตรีลาหู่ ดนตรีลีซู่ ดนตรีอาข่า ดนตรีอิ้วเมี่ยน ดนตรีซมู ดนตรีดาราอั้ง ดนตรีลัวะ ดนตรีอีसान ได้แนวทางการสร้างจิตสำนึกรักษ์ในวัฒนธรรมดนตรีให้เยาวชน คือ ควรมีศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ควรมีโรงเรียนวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ในแต่ละพื้นที่ ควรมีการสร้างความเข้าใจระบบโน้ตสากล/ไทย เพื่อเป็นพื้นฐานในการอ่านโน้ตให้กับผู้เรียน กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านดนตรีชาติพันธุ์สู่เยาวชนในจังหวัดเชียงราย แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ การสืบทอด ได้แก่ ลักษณะเน้นการจดจำ การปฏิบัติ เน้นความเข้าใจเป็นพื้นฐานก่อน และเน้นเข้าใจความหมายของเพลงก่อนการปฏิบัติ

จະงະ แสงอองและคณะ. (2548). โครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีด้านดนตรี (หน่อ) ของชนเผ่าลาหู่ แซแล บ้านห้วยริน ต.แม่เจดีย์ใหม่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย พบว่าใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อตอบคำถามงานวิจัยว่า จะสามารถฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีด้านดนตรีของชนเผ่าลาหู่แซแลอย่างไร ตามวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีด้านการเล่นดนตรี (หน่อ) ของชนเผ่า และเพื่อให้ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของการสืบทอดและเกิดการถ่ายทอดเรื่องการเล่นดนตรี (หน่อ) ของชนเผ่า เลือกรักษาดนตรี ด้วยเป็นสิ่งสำคัญ และมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงไปถึงวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ผลการศึกษา ได้องค์ความรู้ด้านดนตรี (หน่อ) ของชนเผ่าแซแล โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่ให้ประกอบพิธีกรรม มีชนิดเดียว คือ หน่อโกมา (แคนใหญ่) ประเภทที่ให้ความสนุกสนาน มี 7 ชนิด คือ หน่อซี หน่อแกแหละ ซึ่ง อาถ่า ตาลี เตตต่อแล แฉ่ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ คือ หน่อแกแหละ (แคนเล็ก) เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงไพเราะกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ให้ความสนุกสนานได้มากที่สุด งานวิจัยเรื่องนี้ จึงเริ่มศึกษาในเรื่องของ แคนน้ำเต้าหน่อจีแหละ

จากแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าของชาวลาคูดำในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน นำไปสู่กรอบแนวคิดของงานวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดงานวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มาใช้เป็นหลักในการดำเนินการวิจัยภาคสนาม เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิดที่มาจากกรอบทฤษฎีวรรณกรรม โดย มีระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ 1 มกราคม 2563 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2563

เครื่องมือการวิจัย คือ การสำรวจ (Survey) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Interview) การจัดเวทีถอดบทเรียน องค์ความรู้การสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมกลุ่มย่อย กิจกรรมสืบทอดวัฒนธรรม และใช้แบบประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม เพื่อวัดผลกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมตามกระบวนการที่ได้จัดทำ เป็นแนวทางสู่การปรับปรุงและพัฒนากระบวนการให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 20 คน คือ ประชาชนชุมชนด้านการเป่าแคนลาหู่ดำ จำนวน 4 คน คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำป๋อ จำนวน 4 คน กลุ่มเด็กและเยาวชน จำนวน 10 คน หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 1 คน และตัวแทนสถานศึกษาในพื้นที่ จำนวน 1 คน

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ก่อนการวิจัย คือ สำรวจพื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน จากตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 2 ระหว่างการวิจัย ได้นำวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มาใช้เป็นหลักในการดำเนินการวิจัยภาคสนาม คือ การรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมและวิธีการสืบทอดวัฒนธรรมในชุมชนตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และโรงเรียนจากเอกสารและการสัมภาษณ์คนในชุมชน จัดเวทีถอดบทเรียนองค์ความรู้และวิธีการสืบทอดวัฒนธรรม ประชุมกลุ่มย่อยวางแผนกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมสู่เด็กและเยาวชน การเตรียมความพร้อมของกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ - ผู้รับการสืบทอด - องค์ความรู้ที่สืบทอด - วิธีการสืบทอด - และการวัดผลการสืบทอดองค์ความรู้นั้น การจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรม เวทีสรุปผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม และสรุปผลการดำเนินงานวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ การประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมในชุมชนท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ นำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าการแจกแจงความถี่ การกระจายร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อให้ทราบระดับผลการประเมินว่าควรพัฒนาปรับปรุงองค์ประกอบกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมในข้อใด ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) รายงานข้อมูลแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ

สามารถอธิบายผลการวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ว่าองค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคน ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ จะมีลักษณะอย่างไร ตามประเด็นการศึกษา ดังนี้

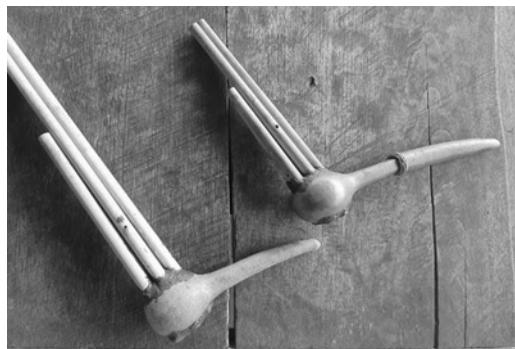
1.1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนและบริบทชุมชน

ชุมชนจำไ้ย้ายถิ่นฐานครั้งแรกมาจากหมู่ที่ 1 บ้านแม่ห้วยยี่ ป่าโหล และป่งยาม ย้ายชุมชนประมาณ 2 ครั้ง จนมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านจำไ้ในปัจจุบัน ซึ่งในขณะนั้นมีนายจำไ้ ไพโรนดิธรรม เป็นผู้นำ จัดตั้งเป็นชุมชนเมื่อประมาณปี พ.ศ.2521 ขณะนั้นพื้นที่บ้านจำไ้มีการปกครองขึ้นอยู่กับหมู่บ้านแม่ละนา หมู่ที่ 1

ปี 2532 หมู่บ้านจำไ้ ได้รับการยกฐานะให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ หมู่ 4 และมีนายจำไ้ ไคเซ ไพโรนดิธรรม ซึ่งเป็นลูกชายผู้นำชุมชนคนเดิม เป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่ในเวลาเดียวกัน นายจำไ้ ไพโรนดิธรรม ยังคงเป็นผู้นำที่สามารถรวมใจของชาวบ้านได้ ถึงแม้ว่าหมู่บ้านจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองตามโครงสร้างของทางราชการ นายจำไ้ก็ยังเป็นที่ปรึกษาของชุมชนอยู่ การปกครองชุมชนจะใช้วิธีการปรึกษาหารือร่วมกันของทุกฝ่าย โดยมีผู้นำชุมชน และผู้นำทางการ และผู้นำทางศาสนาและพิธีกรรม (แกลุป่า) เป็นที่ปรึกษาทางศาสนาและพิธีกรรม ด้วยคนในชุมชนมีความเกี่ยวข้องเป็นญาติกันทั้งหมด จึงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ปัจจุบันชุมชนจำไ้ มีนายอุทัย บันดาลทอง เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีประชากรทั้งหมดของหมู่บ้านรวมเป็น 273 คน ผู้ชาย 149 คน ผู้หญิง 124 คน มีครัวเรือน ทั้งหมด 95 ครัวเรือน

1.2. ภูมิหลังทางวัฒนธรรมแคนน้ำเต้า หน่อจี้ແລະ ของชาวละหู่ดำ

ภาพที่ 1 แคนน้ำเต้าหน่อจี้ແລະ

แคนหน่อจี้ແລະ (แคนเล็ก) เป็นเครื่องดนตรีตระกูลเครื่องเป่าประเภทลิ้นอิสระในตระกูลแคนที่มีเสียงเพราะที่สุด ใช้สำหรับการบรรเลงเพื่อความบันเทิงประกอบพิธีกรรมและงานเทศกาลต่าง ๆ

ด้วยสามารถสร้างจังหวะความสนุกสนานในการเต้นรำมากที่สุด ในอดีตเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เป่าเพื่อสื่อสารภาษารักหรือการจีบกันระหว่างหนุ่มสาวและใช้เป่ากล่อมเด็ก ต่อมาได้ใช้เพิ่มความบันเทิงในการเต้นรำาคี แคนน้ำเต้าที่พบในชุมชนมีอยู่ 4 ชนิด คือ หน่อโกมา ตอเลอหมู่ หน่อซี และหน่อจี้ไหละ ทุกชนิดมีความสำคัญกับชุมชนชาวลาหู่ที่บ้านจำไ้ ด้วยมีความเชื่อว่า ต้นกำเนิดของชาวลาหู่มาจากลูกน้ำเต้า มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า เดิมบรรพบุรุษของชาวลาหู่อยู่ในลูกน้ำเต้า จากนั้นมีสัตว์ที่มีปากแหลมคมได้เคาะเปลือกลูกน้ำเต้าจนเปิดออก ทำให้ชาวลาหู่ออกมาจากน้ำเต้าและใช้ชีวิตสืบทอดกลุ่มชนมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนชาวลาหู่จึงมีเครื่องดนตรีที่ทำจากน้ำเต้าเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์มาช้านานอยู่คู่กับวิถีของชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้ามีความสำคัญต่อการทำพิธีกรรมและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ จากความเชื่อว่า น้ำเต้านั้นเป็นต้นกำเนิดของชาวลาหู่ จึงส่งเสียงหรือสัญญาณผ่านน้ำเต้าให้เทพพระเจ้าได้ยินได้รับฟังในโอกาสหรือพิธีกรรมต่างๆ เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้ามีลักษณะทางกายภาพและการใช้งานแตกต่างกัน ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ คือ ไม้ไผ่ตรง ลูกน้ำเต้า ชี้นังโรง และไม้ไผ่ซุมู ชนิดละเอียดสำหรับทำลิ้นของแต่ละท่อ ทำให้เกิดเสียง โดยเสียงจะมีความใส ขึ้นอยู่กับอายุของไม้ไผ่ซุมูที่แห้งและมีการเก็บรักษาไว้บนแคร่ที่ห้อยไว้บนเตาไฟ

งานวิจัย เรื่องนี้ เป็นการศึกษากระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชน จึงเลือกศึกษาเฉพาะเพียงเครื่องดนตรีแคนหน่อจี้ไหละ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าที่มีขนาดเหมาะสมกับเด็กและเยาวชน สะดวกต่อการจับและการเป่า และไม่มีระเบียบด้านพิธีกรรมข้อห้ามในการใช้ เหมือนกับแคนชนิดอื่น เสียงแคนสร้างสนุกสนานได้ดีมาก

1.3. องค์ความรู้วัฒนธรรมแคนน้ำเต้าของชุมชนชาวลาหู่ที่บ้านจำไ้

เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ สามารถแบ่งเครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าเป็น 2 ประเภท

1. ประเภทใช้ในพิธีกรรมสำคัญ เป็นชนิดเดี่ยว คือ “หน่อโกมา” แคนใหญ่ ความสำคัญในการใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา หากไม่มีจะทำให้พิธีกรรมนั้นไม่สำเร็จ เช่น ประเพณีเทศกาลปีใหม่ เทศกาลกินข้าวใหม่ งานทำบุญหรือที่เรียกกันว่า “ห่อซาถู” หรือการเลี้ยงผีเรือน และประเพณีสังเคราะห์หมู่บ้าน การเป่า “หน่อโกมา” จะเป่าไปพร้อมกับผู้ทำพิธีกรรม หรือบวงสรวงให้เทพพระเจ้า หลังจากพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์จบลง ผู้เป่าก็จะเป่าเปิดการ “เต็นจะคี” วัสดุอุปกรณ์ที่นำมาทำเป็น “แคนหน่อโกมา” ทำมาจากน้ำเต้าและกระบอกไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง เรียกว่า “ซุมู” ลักษณะไม้ไผ่ขนาดกว้าง 12 มิลลิเมตร ยาว 1.5 เมตร มาประกอบเข้าด้วยกัน

2. ประเภทให้ความสนุกสนาน มีทั้งหมด 3 ชนิด คือ แคนน้ำเต้าตอเลอหมู่ แคนน้ำเต้าหน่อซี และแคนน้ำเต้าหน่อจี้ไหละ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเฉพาะเพียงเครื่องดนตรีประเภท “แคนหน่อจี้ไหละ” มีลักษณะความโดดเด่นเฉพาะตัว มีเสียงไพเราะกว่าชนิดอื่น เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้กับประเพณีการเต้นในจังหวะที่สนุกสนานน่าดึงดูดใจ และสามารถใช้ในวงที่ไม่มีพิธีกรรมสำคัญได้ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำ “แคนหน่อจี้ไหละ” คล้ายกับ แคนชนิดอื่นๆ แต่จะขนาดเล็กกะทัดรัดมากกว่า ใช้น้ำเต้า ไม้ไผ่เป็นส่วนประกอบหลัก และใช้ชี้นังโรงเป็นตัวเชื่อมชิ้นส่วน มีความเหมาะสมกับเด็กและเยาวชน

ในชุมชนบ้านจำโป้ มีการสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2521 มีผู้สืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหลายรุ่น จนมาถึงรุ่นคุณพ่อของ ประธานกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโป้คนปัจจุบัน ซึ่งได้เสียชีวิตเมื่อสิบกว่าปีมาแล้ว และในปัจจุบันมีผู้สืบทอดวัฒนธรรม จำนวน 4 คน เป็นปราชญ์แคนน้ำเต้าของชุมชน และมีฐานการเรียนรู้เรื่องแคนลาหู่ ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโป้ ที่มีผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ เรื่องแคนได้ทั้งหมด ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว สำหรับปราชญ์แคนแต่ละท่าน มีความสามารถในองค์ความรู้ด้านแคนน้ำเต้าแตกต่างกัน ปัจจุบันมีเยาวชนที่สามารถสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้า เป้าเป็นบทเพลงได้ เพียง 1 คน และมีเยาวชนที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้สืบทอดวัฒนธรรมแคนไม่มากนัก จากสถานการณ์การขาดผู้สืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าในปัจจุบันหากชุมชนไม่มีกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่คนรุ่นหลัง ในอนาคตวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าก็จะสูญหายไป

งานวิจัยเรื่องนี้ จึงศึกษากระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้า ที่เก็บรวบรวมองค์ความรู้เรื่อง แคนน้ำเต้า เพื่อใช้ในการสืบทอดวัฒนธรรมที่ครอบคลุม ทั้งเรื่องราวความสำคัญของแคน ส่วนประกอบของ แคนหน่อจี่แหละ วิธีการทำแคน การใช้แคนในการเป่าบรรเลงเป็นเพลง เพื่อนำกระบวนการที่ได้วางแผนไว้ ไปใช้ในระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน และในระดับชุมชน

1.4. วิธีการสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าแบบในอดีตและปัจจุบัน

วิธีการสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีการสืบทอดเรื่องราวความสำคัญของแคน ส่วนประกอบของแคนหน่อจี่แหละ วิธีการทำแคน การใช้แคนในการเป่าบรรเลงเป็นเพลง ทั้งในระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน และในระดับชุมชน มีดังนี้

1. การสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าในระดับครอบครัว

ปรากฏขึ้นในลักษณะการเรียนรู้ภายในครอบครัว ที่ส่งผ่านจากพ่อแม่สู่ลูก เป็นการเรียนรู้ตามความสนใจ ที่เป็นไปตามธรรมชาติของวิถีชีวิต ตามช่วงเวลาที่มีสัมพันธ์กับพิธีกรรมหรือเวลาว่างของพ่อแม่ ไม่มีขั้นตอน การถ่ายทอดที่ชัดเจน

2. การสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าในระดับโรงเรียน

พบว่ามี 3 ลักษณะ คือ 1. การเชิญปราชญ์แคนเข้าไปสอนนักเรียนที่โรงเรียนเป็นครั้งคราว 2. คุณครู ในโรงเรียนนำนักเรียนมาศึกษาวัฒนธรรมที่บ้านของปราชญ์ชุมชน 3. กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมจากหน่วยงาน ของภาครัฐ โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน

3. การสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าในระดับชุมชน

การสืบทอดวัฒนธรรมเป็นในลักษณะการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการประกอบพิธีกรรมหรือประเพณี ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง แต่เยาวชนส่วนใหญ่เป่าแคนไม่ได้

การสืบทอดในระดับชุมชนสู่นักท่องเที่ยว เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้า ผ่านพื้นที่ฐานการเรียนรู้ แคนลาหู่ของชุมชน โดยมีลักษณะการถ่ายทอดในลักษณะการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยมี ลำดับขั้นตอน คือ การแนะนำองค์ประกอบของแคน บอกเล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาความสำคัญในการใช้ เครื่องดนตรี การทดลองเป่าแคน มีการแสดงการเป่าแคน ให้นักท่องเที่ยวฟัง และมีส่วนร่วมทำท่วงทำนอง เช่น

ปรบมือ ล้มผัสเครื่องดนตรีและการสอนเป่าเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ หรือการนำดนตรีสากลมาร่วมบรรเลงกับดนตรีแคนน้ำเต้า และการซื้อแคนกลับไปเป็นของที่ระลึกเท่านั้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำจากปราชญ์ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

สามารถอธิบายผลการศึกษาวิจัย เพื่อตอบคำถามการวิจัยว่า จะสามารถสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำจากปราชญ์ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน ได้อย่างไร โดยมีผลการศึกษาตามประเด็นการศึกษาดังต่อไปนี้

2.1. แผนงานกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน

จากความคิดเห็นและความต้องการของผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมในเวทีถอดบทเรียนวัฒนธรรมการเป่าแคนของลาหู่ดำ เพื่อการรักษาและสืบทอดสู่เด็กและเยาวชน คือ ปราชญ์แคน และผู้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรม คือ เด็กและเยาวชน และชุมชน คือ ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ตลอดจนกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชน ข้างต้นสามารถวิเคราะห์ แนวทางการสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำจากปราชญ์ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน บนพื้นฐานทฤษฎีของการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยนำรูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามรูปแบบ CIPPA Model โดยมีลำดับของรูปแบบ 3 ชั้น คือ ชั้นเตรียมการ ชั้นดำเนินงาน และชั้นประเมินผล ผสมผสานกับทฤษฎีวงจรกิจกรรมบริหารจัดการเชิงคุณภาพแบบต่อเนื่องของเอ็ดเวิร์ด เดมมิ่ง (W.Edwards Deming) ตามวงจรของเดมมิ่ง (Deming Cycle) หรือ PDCA ได้แก่ Plan (วางแผน) Do (ลงมือปฏิบัติ) Check/Study (ตรวจสอบ/ศึกษากำหนดมาตรการปรับปรุงแก้ไข) Act (เน้นให้มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นวงจร) ซึ่งมีบางอย่างที่มีความสัมพันธ์กัน ประกอบกับการจัดการองค์ความรู้ ตามทฤษฎีของ อลัน ฟรอสต์ (Alan Frost.2010) เพื่อสกัดองค์ความรู้เรื่องแคนหน่อจี้แหละจากปราชญ์ชุมชน สังเคราะห์เป็นคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหน่อจี้แหละ และร่วมกันวางแผนสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหน่อจี้แหละ ได้ 5 ขั้นตอน คือ 1. ชั้นเตรียมการ 2. ชั้นดำเนินการ 3. ชั้นประเมินผล 4. ชั้นพัฒนาปรับปรุง 5.ชั้นเผยแพร่สู่สังคม โดยมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. ชั้นเตรียมการ

1.1. การเตรียมความพร้อมของปราชญ์แคน (ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม) มีดังนี้

1.1.1. การเตรียมตนเองของผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ปราชญ์แคน มีความคิดเห็นว่า ควรมีความรู้เรื่องแคนหน่อจี้แหละอย่างสมบูรณ์ คือ มีวิธีการที่จะถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาและความสำคัญของการเป่าแคน ขั้นตอนการเลือกวัสดุในการทำเครื่องดนตรี การสาธิตขั้นตอนการทำแคน การสอนการทำแคน และการเป่าเป็นบทเพลง จากลำดับง่าย ไปหายาก พร้อมอธิบายความหมายของเสียงเพลงที่เป่าได้ โดยมีการแบ่งหน้าที่การถ่ายทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าตามความถนัดของปราชญ์แคน ดังนี้ ปราชญ์แคนคนที่ 1 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง ผู้สืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันของชุมชน และส่วนประกอบของแคน และวิธีการทำแคนหน่อจี้แหละ ปราชญ์แคนคนที่ 2 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง

พิธีกรรมของชุมชนที่ใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบการทำพิธีกรรม ปราชญ์แคนคนที่ 3 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง วิธีการเป่าแคนหน้าจี่แหลและเสียงแคน และปราชญ์แคนคนที่ 4 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง การตั้งประกอบเสียงเป่าแคน

1.1.2 การเตรียมแหล่งเรียนรู้ มีความคิดเห็นว่า ใช้บริเวณแหล่งเรียนรู้เป็นบ้านของปราชญ์แคนหรือสถานที่ของชุมชน ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวน และมีอากาศถ่ายเทสะดวก สะอาด น่าเรียนรู้ สำหรับการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้มีมติใช้สถานที่ คือ โรงเรียนบ้านจำป๋อ เนื่องจากมีอุปกรณ์ฉายภาพ และไม่โครโฟน และบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้

1.1.3. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ได้เสนอความคิดเห็นให้เตรียมกิจกรรมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้โดยมีลำดับดังนี้

ภาพที่ 1 การเตรียมแหล่งเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้

1.1.3.1. วิธีการสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนในวัฒนธรรม ระหว่างการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้บอกเล่าความสำคัญและคุณค่าต่อกลุ่มชน ให้เด็กและเยาวชนได้รับรู้และตระหนักในคุณค่าของการรักษาไว้ โดยผู้นำปราชญ์แคน คนที่ 1 เปิดภาพภาพวิถีทัศน์ของการเป่าแคนของชุมชน ในการจัดพิธีกรรมของชุมชน การเผยแพร่สู่นักท่องเที่ยว โดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่หน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดทำไว้ มีการเป่าเสียงแคนให้ฟังกันสด ๆ และบอกความหมายของบทเพลงให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสซักถาม และจับเครื่องดนตรีโดยใช้ภาษาลาหู่คำภาษาที่ปราชญ์มีความถนัดมากที่สุดในการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อให้เด็กและเยาวชนเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ ทีมวิจัยจึงได้จัดเตรียมผู้เชี่ยวชาญในการเป็นล่ามแปลภาษาลาหู่ให้กับผู้วิจัย เพื่อการบันทึกข้อมูลในระหว่างการถ่ายทอดวัฒนธรรมแคนหน้าจี่

1.1.3.2. วิธีการเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ ใช้แคนที่มีขนาดเหมาะสม มีจำนวนเพียงพอต่อการเรียนรู้ และคุณภาพของเสียงที่ดีทุกชิ้น ประกอบกับการใช้คู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมแคนหน้าจี่แหลของชุมชน เพื่อให้เยาวชนสามารถเรียนรู้จากคู่มือ ประกอบกับการปฏิบัติไปพร้อม ๆ กับปราชญ์ได้ โดยสอนร่วมกับคุณครูดนตรีที่สามารถแกะ และอ่านตัวโน้ตของเสียงแคน เพื่อให้ถ่ายทอดการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยได้จัดทำคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมแคนหน้าจี่แหล เป็นรูปเล่มสวยงาม และ

จัดทำภาพบนป้ายไวโนลีให้ความรู้ 5 ประเด็น สำคัญที่ได้จากเวทีถอดบทเรียนองค์ความรู้วัฒนธรรมแคนน้ำเต้า จากปราชญ์แคนของชุมชน คือ ทำเนียบปราชญ์แคนในปัจจุบัน ส่วนประกอบของแคนหน่อจี้ไห่และ วิธีการทำแคน โน้ตเพลงเบื้องต้น ภาพเครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าของชุมชน และแคนหน่อจี้ไห่ เพื่อใช้ประกอบการถ่ายทอด องค์ความรู้

1.1.3.3. การเตรียมวิธีการวัดผล ให้ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกตการณ์เรียนรู้ การทดสอบ การเป่าแคน การทำแคน โดยวิธีการพูดคุยและการปฏิบัติเป็นตัววัดผล ศักยภาพของการเรียนรู้ของเด็ก และเยาวชนแต่ละคน ว่าควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องใด เช่น บางคนชอบที่จะเป่าแคน บางคนชอบที่จะ ทำแคน บางคนชอบที่จะตั้งประกอบเสียงแคน เป็นต้น ผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรี และคุณครูประจำชั้น ของเด็กและเยาวชน ร่วมประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม โดยมีแบบประเมินผลที่ประเมินตามองค์ประกอบ ของการสืบทอดวัฒนธรรม 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ผู้รับวัฒนธรรม และ เครื่องมือในการสืบทอด วัฒนธรรม (สื่อ/วิธีการ/แหล่งเรียนรู้)

1.2. การเตรียมตนเองของผู้รับวัฒนธรรม มีความคิดเห็นว่า การเตรียมความตั้งใจจริง และเตรียม อุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ เช่น สมุดบันทึก ปากกา เพื่อจดบันทึกความรู้ และทบทวนหลังจากเรียนรู้ การใช้โทรศัพท์ ให้เป็นเวลาไม่รบกวนการเรียนการเป่าแคน และความพร้อมที่จะฝึกปฏิบัติและศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง เตรียมเวลา ที่เหมาะสมกับปราชญ์แคน โดยผู้สอนการเป่าแคนหน่อจี้ไห่ จะให้การสนับสนุนแคนส่วนตัวใช้ในวันจัดกิจกรรม และฝึกฝนหลังการเรียน โดยเริ่มจากการฝึกเป่าแคนหน่อจี้ไห่และจำเสียงเพลง ไปสู่การเป่าเป็นบทเพลง เมื่อจำเสียงได้ ก็จะสามารถทำแคนที่มีคุณภาพได้ และตั้งประกอบท่วงทำนองได้ด้วยมีความสุข

2. ขั้นตอนในการ

กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมแคนหน่อจี้ไห่ จัดขึ้นที่ห้องประชุมโรงเรียนบ้านจำโป ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีกลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 10 คน มีผู้ประเมินที่มีความเชี่ยวชาญ ด้านดนตรีและการสอน จำนวน 2 ท่าน มีปราชญ์แคน จำนวน 4 ท่าน และมีท่านผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านจำโป ร่วมสังเกตการณ์ และให้วิเคราะห์สรุปกิจกรรม

มีการจัดเตรียมเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรม ทั้งสมุดบันทึก ปากกา แคนน้ำเต้าหน่อจี้ไห่และ วัสดุทัศน คู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้า และป้ายไวโนลีให้ความรู้ ตลอดจนเครื่องเสียง เครื่องฉายภาพ เครื่องอัดเสียง เพื่อสร้างประสิทธิภาพของกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมให้เกิดความสมบูรณ์ และนำรูปแบบ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA MODEL ออกแบบ กิจกรรมให้มีความสัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังให้เกิดขึ้น กับผู้รับวัฒนธรรม การดำเนินการ จึงมี องค์ประกอบ ดังนี้

ภาพที่ 2 การดำเนินการสืบทอดวัฒนธรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้

2.1.1. วิธีการสร้างให้ผู้สืบทอดวัฒนธรรมค้นพบความรู้ด้วยตัวเอง คือ การปล่อยให้เขาได้สัมผัสกับสิ่งที่เขาจะเรียนรู้ คือ การให้แคนหน่อจีไหละ คนละ 1 ชิ้น เพื่อให้เขาได้ศึกษา และจดจำส่วนประกอบของแคน ไปพร้อมๆกับการให้ความรู้ และสื่อประกอบการเรียนรู้ ที่มีในแหล่งเรียนรู้ นั้น ๆ สิ่งที่เป็นต่อการค้นพบความรู้ คือ ความพร้อมของอุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ “แคนหน่อจีไหละ” โดยให้กระดาะคำถามที่มีภาพและให้เขาออกข้อขึ้นส่วนประกอบให้ถูกต้อง จากการศึกษาเอง

ภาพที่ 3 ลักษณะการเรียนรู้เพื่อค้นหาความรู้ด้วยตนเอง

2.1.2. วิธีการสร้างให้ผู้สืบทอดได้มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยวิธีการนำผู้รับการสืบทอด ร่วมใช้แคนหน่อจีไหละ ในกิจกรรมต่างวาระต่างพื้นที่นั้นๆ เพื่อให้เขาได้สัมผัสสรรพธรรมที่แตกต่าง ชิมช้บสู้จิตได้สำนึกอย่างค่อยเป็นค่อยไป สิ่งสำคัญในการส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย คือ การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความสามารถการเป่าแคน โดยผู้ถ่ายทอดและชุมชน เปิดใจยอมรับ และให้โอกาสเด็กและเยาวชน สร้างเวทีของกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากให้เขามีส่วนร่วม เสริมกำลังใจ ไปสู่การผลักดันให้เขาได้แสดงความสามารถอย่างภาคภูมิใจ

2.2.3 วิธีการสร้างกิจกรรมเคลื่อนไหวทางกายอย่างเหมาะสมกับวัยและความสนใจ ผู้ถ่ายทอด ผู้วิจัยและปราชญ์แคนทำเป็นแบบอย่างและให้ผู้รับการสืบทอด ปฏิบัติไปพร้อม ๆ กับการเป่าแคน ทำซ้ำ ๆ จนเขาสามารถจดจำท่วงท่า และทำนองของเพลงจากแคนหน่อจี่แหละได้ สิ่งสำคัญของกิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกาย คือ จังหวะ เสียงแคน และการบรรเลง ที่สร้างความสนุกสนาน สำหรับเด็กและเยาวชนนั้น ใช้จังหวะที่เร้าใจ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวร่างกาย

ภาพที่ 3 กิจกรรมการเคลื่อนไหวทางกาย การเต้นจำตี ประกอบเสียงแคนน้ำเต้า

2.2.4 วิธีการสร้างผู้สืบทอดเกิดกระบวนการเรียนรู้ มีปัจจัยหลายด้านที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ คือ ปัจจัยภายใน คือ ตัวผู้รับการสืบทอด และ ตัวผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม แคนหน่อจี่แหละ และปัจจัยภายนอก อันได้แก่ เครื่องมือในการสืบทอด สภาพแวดล้อมของสถานที่ บรรยากาศ สถานการณ์สังคม เศรษฐกิจ ซึ่งมีผลต่อการส่งเสริมการเกิดกระบวนการเรียนรู้ของผู้รับการสืบทอด ผู้วิจัยเห็นว่าหากทุกอย่างลงตัว ก็จะส่งเสริมให้เกิดแรงขับในการที่จะเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ

2.4.5. วิธีการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ผู้ถ่ายทอดทั้งในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ได้แสดงเป็นแบบอย่างเชิงประจักษ์ว่าแคนหน่อจี่แหละมีคุณค่า ต่อกลุ่มชนในตำบลบาง อากิเช่น เป็นเครื่องมือในการสื่อสารถึงเทพเจ้า เป็นเครื่องมือสื่อความหมายของความรัก การสร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว การผสมผสานกับการเล่นเครื่องดนตรีสากล ฯลฯ สิ่งที่กำลังมาจะทำให้ผู้รับการสืบทอด เห็นคุณค่าในประโยชน์ของการสืบทอด การเป่าแคนหน่อจี่แหละ และนำไปปรับประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชนสืบไป

3. ชั้นประเมินผล

การประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรม ประกอบด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งการสังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้ การใช้แบบทดสอบความรู้ และแบบประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม ดังนี้

3.1. ผลการประเมินกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม

ผลการประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ “แคนหน่อจี่แหละ” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ บ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีผู้ประเมินที่มีความเชี่ยวชาญ จำนวน 2 ท่าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรี ผู้อำนวยการ ธีรพงศ์ แก้วธารากุล และผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนเด็กและเยาวชน คุณครูจิรพันธ์ ทรายกันคำ ได้ผลดังนี้

1. ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

ตารางที่ 1 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 1 ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม	ระดับคะแนนประเมิน					ค่าเฉลี่ย (μ)
	5	4	3	2	1	
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	
1. องค์ความรู้	8 87.50	1 12.50	0 0.00	0 0.00	0 0.00	4.88
2. การใช้ภาษา ในการถ่ายทอดความรู้	0 0.00	8 100.00	0 0.00	0 0.00	0 0.00	4.00
3. การนำเสนอที่น่าสนใจ (น่าเรียนรู้)	4 50.00	3 37.50	1 12.50	0 0.00	0 0.00	4.38
รวม						4.42

จากตารางที่ 1 มีค่าเฉลี่ยรวม 4.42 แปลความหมายได้ว่า ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ทั้ง 4 ท่าน ได้แสดงความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการใช้ภาษาท้องถิ่น ตลอดถึงการนำเสนอมีความน่าสนใจต่อเยาวชน ในระดับคะแนนที่ดีมาก ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม มีองค์ความรู้ที่ได้ถ่ายทอดตามความถนัดของตนเอง ทำให้ผู้รับวัฒนธรรมรับองค์ความรู้ได้ครอบคลุมทุกเรื่องของแคนห่อจีไหละ เมื่อปราชญ์มาอยู่ร่วมกัน

2. วิธีการและสื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรม

ตารางที่ 2 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 2 วิธีการและสื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรม

เครื่องมือการสืบทอด วัฒนธรรม (วิธีการ สื่อ แหล่งเรียนรู้)	ระดับคะแนนประเมิน					ค่าเฉลี่ย (μ)
	5	4	3	2	1	
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	
1. ลำดับขั้นตอน การถ่ายทอดองค์ความรู้	1 12.50	7 87.50	0 0.00	0 0.00	0 0.00	4.13
2. เครื่องดนตรีแคน “ห่อจีไหละ”	6 75.00	1 12.50	0 0.00	1 12.50	0 0.00	4.50
3. สื่อและคู่มือ การถ่ายทอดความรู้	4 50.00	3 37.50	1 12.50	0 0.00	0 0.00	4.38
รวม						4.33

จากตารางที่ 2. มีค่าเฉลี่ยของคะแนน 4.33 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก มีข้อเสนอแนะจากผู้ประเมินคือ ควรมีส่วนร่วมหรือภาพประกอบการอธิบาย ให้นักเรียนได้เห็นภาพและเข้าใจยิ่งขึ้น อีกทั้งควรมีกิจกรรมกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นหรือกระตุ้นการตอบคำถาม การมีส่วนร่วมของนักเรียนมากขึ้น

3. ผู้รับวัฒนธรรม

ตารางที่ 3 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 3 ผู้รับวัฒนธรรม

ผู้รับวัฒนธรรม	ระดับคะแนนประเมิน					ค่าเฉลี่ย (μ)
	5	4	3	2	1	
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	
1. การรับรู้และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง	1 12.50	6 75.00	1 12.50	0 0.00	0 0.00	4.00
2. การบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมา พิธีกรรมวิธีการเป่า ทำเต็นและจังหวะ	3 37.50	4 50.00	1 12.50	0 00.00	0 0.00	4.25
3. การบอกขึ้นส่วนประกอบความสัมพันธ์กับพิธีกรรมบทเพลง วิธีการเต็น	5 62.50	0 00.00	3 37.50	0 0.00	0 0.00	4.25
4. การปฏิบัติตามคำสอนการทำแคน การเป่า การเต็นประกอบเสียงแคน	3 37.50	2 25.00	2 25.00	1 12.50	0	3.88
รวม						4.10

จากตารางที่ 3 มีผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยรวม 4.10 แปลความหมายได้ว่า อยู่ในระดับดี จากผลการประเมินเมื่อเทียบกับองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม องค์ประกอบของผู้รับวัฒนธรรม ได้คะแนนน้อยที่สุด ด้วยเป็นการจัดกิจกรรมอย่างเป็นทางการครั้งแรก มีความต้องการเวลาในการทำกิจกรรมให้มากกว่านี้และมีความต่อเนื่อง สม่่าเสมอ

4. ข้อเสนอแนะ

จากผลการประเมินกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม ผู้ประเมิน คุณครูประจำชั้น ผู้อำนวยการโรงเรียน ปรากฏชุมชน และนักเรียน ได้ร่วมกันวิเคราะห์กระบวนการและนำเสนอข้อคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงพัฒนากระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ควรมีการเตรียมตนเอง ให้มีความพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ดังนี้
 ควรจัดการอบรมการพัฒนาศักยภาพของปราชญ์แคว้นทั้ง 4 ท่านให้มียุทธศาสตร์ความรู้ครบกระบวนการ
 เพื่อเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ และรวมกลุ่มปราชญ์แคว้น มาถ่ายทอดในแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
 เพียงจุดเดียว เพื่ออำนวยความสะดวก และเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และการสืบทอดวัฒนธรรมของเด็ก
 และเยาวชน

องค์ประกอบที่ 2 เครื่องมือการสืบทอด (สื่อ วิธีการ แหล่งเรียนรู้)

ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมควรมีการจัดเตรียมความพร้อมของวิธีการถ่ายทอด โดยมีสื่อประกอบการ
 ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีคุณภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการรับวัฒนธรรม คือ

2.1. การเตรียมแหล่งข้อมูล แหล่งเรียนรู้ การวัดผล

ควรเพิ่มองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมในเรื่องประเพณีและพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับการใช้แคนหน่อจี้แหละ
 ให้เกิดความสมบูรณ์ และผลิตสื่อการสอนในรูปแบบของภาพเคลื่อนไหว เป็นวีดีโอ และแผ่นภาพที่สีสัน
 สวยงามสามารถบ่งบอกองค์ความรู้นั้นๆ ได้อย่างชัดเจน

1. การจัดทำแผนการเรียนรู้

1.1. การเตรียมกิจกรรม เพิ่มกิจกรรมกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นหรือกระตุ้นการตอบคำถาม
 การมีส่วนร่วมของเยาวชนให้มากขึ้น การเตรียมของรางวัลสร้างแรงจูงใจ และกิจกรรมนันทนาการแทรก
 กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน เช่น การถามตอบชิงรางวัล
 เป็นต้น

1.2 การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ควรมีวีดิทัศน์และภาพประกอบการอธิบายเฉพาะเรื่องของ
 วัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหน่อจี้แหละที่มีความชัดเจนและเห็นภาพจะทำให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยใช้คำอธิบาย
 เป็นภาษาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้รับการสืบทอดที่เป็นเด็กและเยาวชนของชาวลาหู่ต่างภาษาของตนเองเกิดความเข้าใจ
 ได้มากยิ่งขึ้นและมีแรงบันดาลใจในการศึกษา และแผ่นภาพที่สีสันสวยงามสามารถบ่งบอกองค์ความรู้
 นั้นๆ ได้อย่างชัดเจน

1.3 พัฒนารูปแบบให้สอดคล้องและสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมของผู้รับวัฒนธรรม ปรับเปลี่ยนวิธีการสอน
 และการประเมินที่มีความหลากหลาย ซึ่งล้วนแล้วแต่สามารถพลิกเพลงและสร้างขึ้นได้

5. ขันเผยแพร่สู่สังคม

หลังจากมีกระบวนการการสืบทอดวัฒนธรรม การเป่าแคนหน่อจี้แหละ ของชุมชน เพื่อใช้ในกิจกรรม
 การสืบทอดวัฒนธรรมแคนลาหู่ ในฐานะการเรียนรู้แคนลาหู่ ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโบ
 จึงมีแผนการเผยแพร่สู่สังคม ดังนี้

อันดับที่ 1 คือ การเผยแพร่สู่นักท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก โดยการให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอด
 สู่นักท่องเที่ยว ตามศักยภาพของเด็กและเยาวชน

อันดับที่ 2 คือ การเปิดชุมชนให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี แล้วเผยแพร่วัฒนธรรมแคนน้ำเต้า โดยผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้สังคมได้ร่วมเรียนรู้

อันดับที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของต่างชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการเผยแพร่แลกเปลี่ยนกิจกรรมทางวัฒนธรรม ในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ

และอันดับที่ 4 คือ การเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของรายการต่างๆที่เข้ามาถ่ายทอด หากมีการติดต่อจากองค์กรเหล่านี้ ให้นำเยาวชนเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการร่วมเผยแพร่วัฒนธรรมแคนน้ำเต้าหน้าจ้อทะเล

บทสรุป

การดำเนินงานวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในวัตถุประสงค์ข้อ 1 ได้นำพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรม มาเปรียบเทียบกับลักษณะการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์ลักษณะการสืบทอดของนักวิชาการ ฌ็องส์ ฌูว์ (2556) ด้วยมิติของบุคคล มิติของพื้นที่ และมิติของเวลา จึงมีลักษณะการสืบทอดและผลการสืบทอดวัฒนธรรมที่แตกต่างกันตาม ความยืดหยุ่นทางวัฒนธรรมในสภาพสังคมของชาวลาหู่ดำที่เปลี่ยนไปจากอดีต และมีการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมในลักษณะของการสังสม การสืบทอดวัฒนธรรม และการปรับปรุงและเผยแพร่ ตามแนวคิดของสมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2545: 34-35) และชุมชนมีตัวแทนชัดเจนทางสังคม อยู่ทั้ง 6 ประเภท กมลพร สงมี (2543) คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ (กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน) ตัวแทนสถาบันศาสนา (ผู้นำทางพิธีกรรม) และสื่อมวลชน สำหรับงานวิจัยเลือกศึกษาเพียงครอบครัว โรงเรียน และชุมชน เท่านั้น ชุมชนมีวิธีการในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ในการสอนให้คนรุ่นหลังรับรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ทางสังคมจากผู้ให้กำเนิดสู่ลูก ๆ ในเรื่องของวัฒนธรรมการเป่าแคนหน้าจ้อทะเล โดยมีแนวปฏิบัติร่วมกันของสังคมเพิ่มขึ้นโดยเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนและวัฒนธรรมอื่น ในประเพณีพิธีกรรมของกลุ่มชนโดยความสมัครใจตามแนวคิดของอมรา พงศาพิชญ์ (2541: 20-21)

งานวิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ มาใช้เป็นแนวทาง และวิธีการในการถอดบทเรียนองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ตลอดจนการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของงานวิจัยทั้งหมด ตามแนวคิดของ (Alan Frost.2010) มีขั้นตอนกรอบของการจัดการ (KM Framework) ประกอบด้วย การระบุความต้องการ (Identification of needs) การกำหนดแหล่งความรู้ (Identification of knowledge resources) การแสวงหาและสร้างความรู้ (Acquisition, creation or elimination knowledge) การดึงความรู้มาใช้ และแบ่งปัน (Retrieval, application and sharing knowledge) และการจัดเก็บความรู้ (Storage of knowledge) งานวิจัยได้จัดเวลาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียในการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน้าจ้อทะเลของชุมชนบ้านจำเป้ มีทั้งปราชญ์แคน ผู้นำและคณะกรรมการชุมชน เยาวชน กลุ่มการท่องเที่ยวเพื่อระบุความต้องการในการสืบทอดที่ตรงกัน จากนั้นเราได้ทำการกำหนดแหล่งเรียนรู้ซึ่งใช้ฐานการเรียนรู้แคนลาหู่ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหลักในการศึกษาข้อมูล และสกัดองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของแคนหน้าจ้อทะเล

จนรวบรวมองค์ความรู้ต่าง ๆ สู่การสร้างสื่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการสืบทอดวัฒนธรรมสู่เด็กและเยาวชน การใช้พื้นที่แหล่งเรียนรู้เป็นฐานหลักในการแสวงหาความรู้ ตลอดจนการสำรวจและสังเกตการณ์พูดคุยกับผู้ที่มีความสามารถในการเป่าแคนหน่อจี้ไห่เหละ ไม่เฉพาะเพียงปราชญ์ของชุมชนซึ่งยังมีผู้สูงวัยที่เป็นสตรีก็มีความสามารถในการเป่าแคนด้วย เราสร้างคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้ไห่เหละ เพื่อเป็นเครื่องบันทึกเรื่องราวของวัฒนธรรมการเป่าแคน และจากนั้นเรามีการนำองค์ความรู้มาใช้และแบ่งปันโดยการจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้ไห่เหละ ขึ้นในโรงเรียนบ้านจำโป้ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์แคน และเครื่องมือการสืบทอดที่เราได้จัดเตรียมไว้ ให้กับเด็กและเยาวชนในกลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีและการสอน เป็นผู้ประเมินผลของกระบวนการ

ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 2. เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำสู่เด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้ไห่เหละ มีพื้นฐานทฤษฎีแนวคิดองค์ประกอบของกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรม และผู้รับวัฒนธรรม สำหรับการออกแบบประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม เป็นแบบประเมินผลแบบมีระดับค่าคะแนน เพื่อใช้วัดผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของผู้รับวัฒนธรรมซึ่งจะเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมในอนาคต โดยนำโมเดลการจัดการเรียนรู้ CIPPA Model โดยมีลำดับของรูปแบบ 3 ชั้น คือ ชั้นเตรียมการ ชั้นดำเนินงาน และชั้นประเมินผล ผสมผสานกับทฤษฎีวงจรการบริหารจัดการเชิงคุณภาพแบบต่อเนื่องของเอ็ดวาร์ด เดมมิง (W.Edwards Deming) ตามวงจรของเดมมิง (Deming Cycle) หรือ PDCA ได้แก่ Plan (วางแผน) Do (ลงมือปฏิบัติ) Check/Study (ตรวจสอบ/ศึกษากำหนดมาตรการปรับปรุงแก้ไข) Act (เห็นให้มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นวงจร) ได้กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้ไห่เหละ สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ดังนี้

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อม
2. การดำเนินกิจกรรม
3. การประเมินผล
4. การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา
5. การเผยแพร่สู่สังคม

กระบวนการนี้ได้ทดลองใช้จริงในกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน หน่อจี้ไห่เหละ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน ในโรงเรียนบ้านจำโป้ และได้ข้อสรุปของผลการทดลองใช้กระบวนการจากผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีและการสอน จึงสามารถที่จะนำไปปรับใช้กับการสืบทอดวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ควรเพิ่มการศึกษาการถอดโน้ตเสียงแคนน้ำเต้าและเสียงเพลง เป็นโน้ตสากล และวิธีการเป่าแคน โดยผู้มีความรู้ด้านดนตรีร่วมกับปราชญ์แคน เพื่ออำนวยความสะดวกและความรวดเร็วในการสอนเด็กและเยาวชน ที่เรียนโน้ตดนตรีสากลในระบบการศึกษามาแล้ว

ข้อจำกัดของงานวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยเฉพาะพื้นที่ มีระยะเวลา และงบประมาณที่จำกัด และไม่มีครุภัณฑ์ขวลาหู่ในการเขียนเป็นโน้ตดนตรีสากลและถ่ายทอดออกมาให้ง่ายต่อผู้เรียน ในโรงเรียนชุมชนของชาวลาหู่ตำบลบ้านจำป๋

บรรณานุกรม

- กมลพร สงมี. (2543). การถ่ายทอดความรู้ในการใช้สมุนไพรมีผลต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางกายภาพและการพึ่งตนเอง. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].
- จะงะ แสงอองและคณะ. (2548). โครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีด้านดนตรี (หน่อ) ของชนเผ่าลาหู่แซแลบ้านห้วยริน ต.แม่เจดีย์ใหม่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ชนพชร นุตสาระ. (2559). ดนตรีผูกพันวัฒนธรรมสังคมใหม่ ตำบลแม่เนาตึง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. งานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่:สนับสนุนงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน. (2556). การสืบทอดทางวัฒนธรรม (cultural inheritance) ที่ประสบความสำเร็จ. <http://nattawats.blogspot.com/2013/04/cultural-inheritance.html>.
- ทีศนา แคมมณี. (2542). การจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โมเดลชิปปา (CIPPA Model). วารสารวิชาการ, 2(5), 29.
- สมชัย ใจดีและยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2545). ประเพณีและวัฒนธรรม. ไทยวัฒนา พณิชย
- องอาจ อินทนิเวศ.(2559). องค์ความรู้ จิตสำนึกและกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญา ด้าน ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรม ส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2559.
- อมรา พงษ์พิชัญญ์ (2541). วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์:วิเคราะห์สังคมไทยแนว มานุษยวิทยา. (5). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bloom B S. (1956). **Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational goals -Handbook I: Cognitive Domain.** McKay.

Deming, w. Edward (1995) **Out of the Crisis**. The Massachusetts Institute of Technology Center for Advanced Engineering Study.

Frost Alan. 2010. **Building Knowledge Management Frameworks and Models**. [http://www.knowledge-management- tools.net/knowledge management framework.html](http://www.knowledge-management-tools.net/knowledge%20management%20framework.html).

Nonaka, Ikujiro and Hirotaka, Takeuchi, (1995). **The knowledge creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation**. Oxford University.

William Edwards Deming. (2563). **วงจรการบริหารงานคุณภาพ (PDCA: Deming Cycle)**. [http://adisony.blogspot.com/2012/10/edward- deming.html](http://adisony.blogspot.com/2012/10/edward-deming.html).

สัมภาษณ์

ศรชัย ไพรเนติธรรม. **สถานการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบต่อทุนทางวัฒนธรรมชุมชน บ้านจำโป**. สัมภาษณ์, วันที่ 30 กันยายน 2562.